

A könyvtári felhasználók képzésének tanulmányozása az Európai Unió országaiban

Beszámoló egy franciaországi tanulmányútról
(2005. május 9–15.)

Az Európai Unió Leonardo da Vinci programjának második fázisában, a 2004. évi pályázati felhívásra készített sikeres pályázatuk eredményeként (HU/04/EX/425) a Szegedi Tudományegyetem hódmezővásárhelyi Mezőgazdasági Főiskolai Kara, a váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola, a Tessedik Sámuel Főiskola mezőtúri székhelyű Mezőgazdasági Főiskolai Kara, a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár és a Szolnoki Főiskola könyvtárosai egyhetes franciaországi tanulmányúton vettek részt.

A teljes program végrehajtásában – mint arról már a Könyvtári Levelező/lap 2004. novemberi számában tudósítottak – összesen nyolc magyar és négy külföldi intézmény működik együtt. A pályázat koordinátora *Palotás János* intézményfejlesztési irodavezető a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Főiskolai Karáról.

A program célja az Európai Közösség szakképzés-politikájának megvalósulását segíteni azáltal, hogy hozzájárul „a tudás Európájának előmozdításához az oktatási és képzési együttműködés európai térségének létrehozása által”, és támogatja a „tagállamoknak az élethosszig tartó tanulásra (...) vonatkozó politikáját”. (A Leonardo da Vinci programot létrehozó határozat 1.3 cikkelye.)

Az aktuális pályázat – A könyvtári felhasználók képzésének tanulmányozása az Európai Unió országaiban – elsődleges célja az európai felsőoktatási könyvtárak felhasználók képzésében alkalmazott közvetlen módszereinek megismerése, tapasztalatcsere.

A fogadó intézmény a történelmi Anjou-tartomány székhelyének, Angers városának egy sikeresen működő *magánegyeteme*, az École Supérieure d’Agriculture d’Angers (ESA), pontosabban annak könyvtára (http://www.groupe-esa/article_435.html) volt. Rendkívül színes, ugyanakkor elmélyült programjaik során betekintést kaptunk a francia könyvtári rendszerbe, a francia felsőoktatás – a könyvtárosképzés – szerkezetébe is.

Az egyetem 1895-ben vált ki az anders-i katolikus egyetemből. Ma nagyon speciális tudományterületeken, sok szakon oktat nagy létszámú hallgatóságot. Fő profiljuk az agrármérnök-, agrármenedzser-képzés.

A francia felsőoktatás rendszere jelentősen eltér a magyarországitól. Az új felsőoktatási törvényünk ebbe az irányba mozdítja el a magyar felsőoktatás szerkezetét is, de mint láttuk, eltérések lehetnek egy-egy országon belül is. Franciaországban minden érettségizettnek joga van belépni a felsőoktatási rendszerbe (a szelekcióra később kerül sor), ezért a francia rendszerre hagyományosan a tömegeket oktató egyetem jellemző. Náluk már a bolognai folyamat előtt is az ún. rész- vagy közbelső diplomák rendszere működött. Három ciklust különböztetnek meg: az *1. ciklusban*: egyetemi alapdiplomát (DEUG) szerezhettek két év alatt; a *2. ciklus* első évében megszerzik a licenciátust, második évében pedig a magiszteri diplomát; a *3. ciklust*, vagyis az ötödik évet a felsőfokú szaktanulmányok diplomája (DESS) vagy a felsőbb tanulmányok diplomája (DEA) zárja; ez utóbbi tulajdonképpen bevezetés a doktori tanulmányokba, amelyek a szakterülettől függetlenül kettő-öt évi kutatást jelentenek. A felsőoktatás szerkezetét az Európai Unió országaiban a nemzeti elit képzésének koncepciója határozza meg. Franciaországban megkülönböztetik a rendkívül szelektív rendszert (*grandes écoles* – ezek a XVIII-XIX. században jöttek létre), ahol az értelmiségi-közigazgatási elit képzése folyik, és az egyetemeket, ahol a képzés nyitott, kevésbé szelektív, s célja a középvezetők, tanárok képzése. Az egyetemi tömegoktatás ennek köszönhetően alakulhatott ki.

Az ESA-csoport öt magánegyetemből áll, közülük az angers-i a legnagyobb. Bonyolult az egyetem felépítése: a szokásos három ciklus helyett öt szinten folyik az oktatás, és a doktori iskola mellett az ún. *magasfokú gyakorlati képzés* a legfőbb erősségük. Többek között a borkultúra, a borüzletág, a környezetgazdálkodás, az agroökológia, a nemzetközi agrárkereskedelem, az agrár üzletemberek kiemelten gyakorlatorientált képzése és a nyolc-nyolc hónapos külföldi tanulási-gyakorlási lehetőségek teszik igen népszerűvé az egyetemet – a jelentkezők száma a négyszerest is meghaladja. A jól bejártott, szigorúan ellenőrzött színvonalú gyakorlóhelyek a választott szakoknak megfelelően: Dél-Amerika, Afrika, Ausztrália, Új-Zéland, Ázsia, a skandináv országok, de Európa más területei is lehetnek. Náluk is háromszáz külföldi hallgató tanul folyamatosan (Magyarországról jelenleg egy diákjuk van).

Emmanuel Drouin a könyvtári ismereteket oktatja az intézményben. A mérnöki diplomával is rendelkező könyvtáros, mint többször hangsúlyozták: „dokumentalista” – aki a tanulmányút folyamán mindvégig a mentorunk volt – ismertette meg a magyar könyvtárosokkal az egyetemen

folyó könyvtári használóképzés rendszerét. Minden évben minden hallgató kap szorosan a tananyaghoz kapcsolódó „könyvtári képzést”.

Az első két évben hangsúlyosabb a hagyományos könyvtári dokumentumokkal, a kézikönyvekkel, valamint a könyvtári rendszerrel és a katalógusokkal történő ismerkedés. Az internetes keresési stratégiákat az egyetem számítógépes termében oktatja, melyek egyben nyelvi laborok is. A tanári monitorról ellenőrizhetők a diákok keresési eredményei, a jártasságuk.

A Boole-algebra operátorai adta lehetőségeket – a keresőszavak összekapcsolását, a Google-ban történő keresést – igen részletesen tanulják; gyakorolják, majd a találatokat összehasonlítják az egyetemi könyvtárunk OPAC-jában talált kulcsszavas keresés eredményeivel. Fontos szempont, hogy ismerjék a nagy keresőrendszerek előnyeit és hátrányait is. A diákok egy részének teljesítményéről meglehetősen lesújtó véleménnyel voltak a könyvtárosok. Meghökkenően hangzik az alapvető probléma: az internetes keresések tekintélyes része azért eredménytelen, mert a diákok úgy kerülnek be az egyetemre, hogy nem tudnak

helyesen írni franciául. A keresőrendszerek, portálok jelzését – ellenőrizze, helyesen írta-e be a keresett kifejezést – figyelmen kívül hagyják, gyorsan lemondanak a sikerről, vagy a találatok túl nagy száma veszi el a kedvüket a további kereséstől. Fontos felhívni a figyelmüket a szakmai szókincs bővítésére, pontos használatára, itt igyekeznek a könyvtáros oktató minél több példával segíteni, hogy gyorsan tanulják meg a releváns információszerezés módszereit. Megismertetik őket olyan fontos szaktudományi weboldallal, amelyek nem találhatók meg például a Google-ban.

A harmad- és negyedévesek esetében már sokkal jobb a helyzet, de ők is gyakran kérnek segítséget a könyvtárosoktól olyan problémák megoldására, amilyenekkel a könyvtári órákon már foglalkoztak, elvileg megtanulták a felhasználható módszereket. A speciális agrártémájú weboldalak, az Agricola, az AGRIS-CARIS adatbázisok, az EBSCO használatát, kutatásmetodológiát, főként az alapvető tudományos folyóiratok struktúráját, tartalmuk megismerését, a szakfolyóiratok közötti eligazodást tartják fontosnak megtanítani. Nehezen boldogulnak a hallgatók például egy, az egyetemi oktatók által szigorúan megkövetelt klimatológiai szoftver használatával, de nagy erőpróbát jelent az ergonómia program felhasználóbarát technológiájának elsajátítása is. Erre a könyvtárosok szerint is túl kevés az idő, egy-egy hallgatóra tíz perc jut a szoftverek használatának oktatása során, de az igényesebb hallgatók igyekeznek gyakorolni, nem elfelejteni a hallottakat. A külső gyakorlatuk előkészítését a klimatológiai szoftver professzionális használata nélkül nem is tudják megoldani.

Az ötödévesek könyvtári képzésében preferált anyagok a szerzői jog lényeges előírásai, a hivatkozási szabályok, az internetes fordítóoldalak, a CNRS (Országos Tudományos Kutatások Központja) nemzeti tudományos folyóirat-adatbázisa, a PASCAL és a FRANCIS használata.

A doktori és a magasfokú gyakorlati képzésben részt vevők számára is előír az egyetem több órás könyvtári képzést. Főként a Web of Science, a ScienceDirect használatát gyakorolják, segítenek a kutatási területük irodalmának feltérképezésében. Előke-lő helyet foglal el az INIST (Tudományos és Műszaki Információs Intézet) adatbázi-

sának ismertetése, mely a szürke irodalom jól szervezett dokumentumszolgáltató rendszere és központja Franciaországban – fontos része a műszaki és természettudományos időszaki kiadványok gyűjteménye, a konferenciaanyagok, reportok, doktori disszertációk leírása.

Különös figyelmet fordítanak a távoktatásban részt vevők könyvtárhasználati képzésére. Az egy-egy hetes, egyetemen töltött konzultációk során néhány órát (kezdetben többet) töltenek a könyvtáros tanárral, aki bevezeti őket a számukra készült, interneten keresztül elérhető tananyag, a segédanyagok használatába, és természetesen nekik is tanítja a fentiekben vázolt könyvtárismerteti tudnivalókat.

Az ESA könyvtárosai jelenleg a honlapjuk (<http://lafontaine.esa-angers.educagri.fr>) átalakításán dolgoznak: megkülönböztetett figyelemmel próbálják teljesen kiszűrni a könyvtárosok szakmai szókincsét. Szeretnék, ha nem riasztaná el a kezdő könyvtárhasználót az OPAC, on-line katalógus stb. kifejezések halmaza, hogy valóban felhasználóbarát oldal várja a szakirodalom iránt érdeklődőket.

Kerekasztal „konferenciát” szerveztek vendéglátóink: ismerjük meg egymás országának könyvtári rendszerét, a könyvtársképzés sajátosságait, az elhelyezkedési lehetőségeket. Főként a magyar könyvtáros életutakra voltak kíváncsiak. Rendkívül érdekes, kellemes hangulatú délután kerekedett e téma kapcsán. Egyetemi hallgatókat is meghívtak, hogy reprezentálják a francia könyvtársképzés specializálódását. A két hallgató éppen gyakornoki idejét töltötte az ESA-nál. A fentebb ismertetett hármas ciklus a könyvtársképzésben is érvényesül. A harmadév előtt kell

eldönteniük, melyik irányt választják a három közül: könyvtáros, „dokumentalista” (szakkönyvtáros) és levéltár-irattár szak. A „dokumentalista” szakos fiatalember azt tartotta a legfontosabbnak a képzésükben, hogy korán a szaktudományokra irányítják a figyelmet, elhelyezkedési lehetőségeik pedig elég széles körűek: a felsőoktatási és szakkönyvtárakon kívül sok vállalat is alkalmazza őket „információkereskedőként” – szakmai, pénzügyi és kereskedelmi információkat kell nagy pontosságra törekedve, idővesztés nélkül beszerezniük. Egy ismerőst például állatorvosi rendelőben alkalmazták, az orvosoknak összegyűjti a folyóiratokat, könyveket, személyre szólóan jelöli ki részükre a releváns információkat. Az interneten elérhető anyagokat nagy körültekintéssel kell kiválogatnia, hogy az állatorvosok rövid idő alatt jussanak értékes ismeretekhez, a legfrissebb kutatási eredményekhez. Magas fizetése azt igazolja, hogy igen megbecsülik a munkáját. Egyre gyakrabban tudnak ún. előkutatói álláshoz is jutni ezzel a diplomával.

A levéltár-irattár szakos gyakornok lány az elhelyezkedési lehetőségek közül a hagyományos munkahelyeken túl a közigazgatási adminisztrációban, a bankoknál számukra megnyíló kilátásokról szól.

Az állami fenntartású könyvtárak, ha megüresedett könyvtárosi státusuk van – más szakmákhoz hasonlóan – évente központi pályázatokat írnak ki (pontosabban a minisztérium írja ki). 2004-ben összesen kilenc (!) könyvtárosi munkahelyre hirdettek pályázatot Franciaország területén. A pályázatot, a felvételit nagyon nehéznek tartják, óriási a túljelentkezés, viszont aki elnyeri az állást, annak – mint mondták – nyugdíjas koráig biztos helye van.

Meglátogattuk Angers-ban az Université Catholique de l’Ouest (UCO), a *Nyugat-franciaországi Katolikus Egyetem könyvtárát*. Az épületet 1876-ban emelték, és a legutóbbi, 2003. évi nagyszabású átépítés alkalmából kiadott reprezentatív füzetből jól nyomon követhetőek százharminc év könyvtárbővítéseinek korabeli jellegzetességei. Az UCO könyvtárában töltött délelőtt a francia könyvtárosok apró műhelytitkaiba engedett bepillantást. Néhány, a használatot nagyon egyszerű eszközzel segítő ötletük itthon is könnyen megvalósítható. (Talán vannak is, akik alkalmaz-

zák?) A friss folyóiratok tartóin, a legutóbbi lapszám alatt találhatják az olvasók az A/5 méretű, átlátszó, lezárt irattasakokban az adott folyóirat internetes elérhetőségének a paramétereit: webcím, tartalom-, illetve teljes szövegű szolgáltatás stb. Az olvasótermekben lévő – a hallgatók által leggyakrabban használt – bekötött szakfolyóiratok mellett a legutóbbi négy-öt évfolyam füzetenként kimásolt, majd összekapcsolt, irattartó papucsokban tartott tartalomjegyzékeit láthatóan nagyon gyakran forgatják az egyetemisták.

Az Angers központi városi könyvtárában (Bibliothèque Municipale Angers – Bibliothèque Toussaint-ban /www.bm.angers.fr/) tett csütörtök délutáni látogatásból megismerhettük a város rendkívül forgalmas könyvtári életét. Valódi, de a legjobb értelemben vett könyvtári nagyüzemet láthattunk. A középkori épületegyüttes – bencés kolostor és templom – átépítése, kibővítése impozáns helyet biztosít a 6400 m² területű központi könyvtárnak. A II. világháborúban bombatalálatot kapott gótikus templom, üvegtetővel helyreállítva, a város híres szülöttje, David d’Angers szobrainak kiállítóhelye.

Megkaptuk a város tíz könyvtára utóbbi négy évének statisztikai adatait. A kb. 140 ezer lakosú város megközelítően tízezer négyzetméter könyvtári alapterülettel várja látogatóit, a 2004. év összes dokumentumkölcsonzése 1 173 371 darab (ebből 998 958 könyv) volt.

Kissé irigykedve vettük kézbe a 2004. őszi lengyel rendezvénysorozatuk frappánsan informatív és esztétikus programfüzetét. Milyen ügyesen használják ki a lengyelek történelmük, irodalmuk, művészetük megismertetésére, mai, eleven kapcsolatteremtésre többek között az „Hedwige d’Anjou, roi

de Pologne”, Nagy Lajos királyunk lánya, Szent Hedvig alakja, tevékenysége adta lehetőségeket!

A Nantes városában tett látogatásunk délelőtti programja az *Info-Point Europe Région des Pays de la Loire* – a Loire Vidéke Régió Európai Információs Pontja (www.europe.paysdelaloire.fr) – munkatársainak részletes bemutatója volt az EU speciális adatbázisairól. A politikai, jogi, gazdasági, kulturális, oktatási információszerzési lehetőségek valóban elkápráztató segítséget jelenthettek a tájékoztatási munkában. Sajnos több esetben a magyar anyag még hiányzott. A használók összetételéről elmondták: mivel régiójuk, a derűs és termékeny táj a zöldségtermesztés központja, nagyon sok érdeklődő a gazdák közül kerül ki. Azt már itthon is megtapasztalhattuk, milyen mértékben érintik közvetlenül mindennapjaikat az EU döntései, őket követik a tanárok és a diákok.

A Nantes-i Egyetem Jogi és Közgazdasági Kari Könyvtárában (http://www.bu.univ-nantes.fr/droiteco/fonds_speciaux) a vezető személyében magyar kalauzunk akadt: *Ottília Henriette*. A néhány éve átadott új épület modern technológiával felszerelve, különleges építészeti és belsőépítészeti megoldásaival, élénk színeivel vonzza a fiatal látogatókat. A vizsgaidőszak kezdő napjaiban sem üres olvasótermi asztal, sem „gazdátlan” számítógép nem akadt a levegős, tágas épületben. A kari könyvtár egy része európai uniós dokumentációs központ is. Így európai uniós jogi különgyűjteményként rendelkezik a teljes francia nyelvű EU-joganyaggal. Sok könyvtárközi kérést teljesítenek francia területen, de a joghallgatók számára is nélkülözhetetlen ez a szolgáltatás. A kari könyvtár évi beszerzési keretének nyolcvan százalékát a hagyományos és elektronikus folyóiratok előfizetése teszi ki. A könyvtári használóképzés, az egyetemi tanrendbe építve, itt is a könyvtárosok feladata.

Kulturális programokra kevés időnk maradt. Az esti séták Angers belvárosában kellően felcsigázták érdeklődésünket a város története, a várkastély, a múzeumok anyaga iránt. A francia kollégák elfoglaltsága az Anjou-múlt, a „nagy királyok” iránt az első napon világossá vált számunkra. Virágkorában, a XII–XV. században az Anjou-grófság, majd -hercegség több uralkodót is adott, például II. Henrik angol királyt, a „jó Renét”, aki olyan távoli tartományokban is uralkodott, mint Provence és Szicília. De a Magyarország és Lengyelország trónjára került Anjoukra

is méltán lehetnek büszkék. Máiig is legnagyobb kincse a megyének a XIII–XIV. századból – a tartomány addig soha nem látott demográfiai, gazdasági, vallási és kulturális fellendülésének gyümölcseként – maradt örökség. A Loire-völgy kastélylánca a városnál ér véget. A tiszteletet parancsoló angers-i vár tulajdonképpen egy erőd, melyet Szent Lajos építtetett a XIII. században. Tizenhét tornyával, csaknem egy kilométer hosszan húzódó bástyáival, különleges palás és tufa szerkezetével lenyűgöző példája a középkor védelmi építészetének. Felbecsülhetetlen értékű remekművet rejt magában: a méltán világhírű Apokalipszis-kárpit százharminc méter hosszú faliszőnyeg-sorát. A gobelinek tervezője Nicolas Bataille, a kilencven mezőből álló sorozatot 1376 és 1381 között szőtték. Mára több elveszett belőle, de eredeti, finoman ragyogó színeit megőrizte. Angers híres szülöttei közül említettük már a szobrász David d’Angers-t.

A szellemi táplálék mellett arról sem feledkezhetünk meg, hogy házigazdánk az agráregyetem konyhájához méltó vendéglátásban részesített bennünket, a francia gasztronómia különleges fogásaival kápráztatott el. Híres életművészetük, a „savoir vivre” igazán a hosszú munkaebéden, -vacsorákon mutatkozott meg. A franciák az evés-ivásban nem ismernek tréfát, a munka során elhangzottak kötetlenebb megbeszélésére, a személyes kapcsolatok kialakítására ennél jobb alkalmat nem lehet kitalálni.

Visszatérve a könyvtárakhoz – igyekezzünk elkerülni a közhelyeket – összegzésül az mondható el: a meglátogatott intézmények mindegyikénél az az alapvető élmény, hogy a könyvtár az őt megillető helyet foglalja el az egyetem vagy a város életében. A fenntartó, a használó és a könyvtáros szemében egyaránt alapvetően fontos szolgáltatás, és aki mégsem él előnyeivel, csak magát hibáztathatja. Minden meglátogatott könyvtár új vagy rendkívül igényesen felújított, kibővített, impozáns épület, pezsgő könyvtári élettel, sok látogatóval.

A Leonardo-programban elnyert pályázat célkitűzése (a használók képzésének segítése külföldön szerzett sokrétű tapasztalatainkkal, az elkészítendő képzési anyaggal is) – talán túlzott optimizmus nélkül remélhetjük – segítheti megvalósulni itthon a kiterjedtebb, magasabb színvonalú könyvtárhasználatot.

Endrész Katalin